

בכורות יז

משה שווערד

1. חדושי הגר"ח הלוי - הלכות איסורי מזבח פרק ג הלכה ו

...ונראה לומר, דהנה בהא דאין קדושה חלה על בעל מום יש לומר שני טעמים, האחד משום שאינו ראוי למזבח, וע"כ לא חיילא קדושה עלי, ועוד י"ל טעם אחר, משום דהא קי"ל דכל קדשי הגוף נפדין ע"י מום, וא"כ הא נמצא דכשמקדישו הוי דבר שיש לו פדיה, וע"כ לא מיקריא קדושת הגוף, דיסוד קדושת הגוף הויא דבר שאין שאין לו פדיה, והכא כיון דיש לו פדיה לא מיקריא קדושת הגוף: ונראה להביא ראיה לזה, מהא דמבואר במשנה חולין ובכורות שהבאנו דבעל מום עובר חיילא קדושה עלי, ואם נימא דהטעם דאין קדושה חיילא על בעל מום הוא מצד פסולו שאינו ראוי למזבח, וא"כ הרי בעל מום עובר ג"כ פסול למזבח כמו בעל מום קבוע, וכמבואר בתמורה פ"ק, ואיך חיילא עלי' קדושה, ואי דנימא דחיילא עליה קדושה משום שיהא ראוי לאחר שיעבור מומו, זה אינו דמאחר דעתה לא הזי למיחל עלי' קדושה, א"כ מאי מהניא לן מה שיהא ראוי לאחר זמן, וגם לאחר שיעבור מומו איך הוא קדוש והא הו"ל עתה דבר שלא בא לעולם דלא מהניא מה שמקדישו עתה, אלא ודאי דמצד עצם הפסול שפיר הוה חיילא קדושה עלי, אלא דהדין פדיה מפקיע להקדושת הגוף, וא"כ מקרי דבר שיכול להקדישו בקדושת הגוף, אלא דאיכא דין פדיה המונעת, וכיון דלענין דין פדיה הא מהני הך טעמא דיהא ראוי לאחר שיעבור מומו וע"כ אין לו פדיה, ומלבד דין פדיה הא שפיר חיילא עלי' קדושת הגוף, וע"כ שפיר קי"ל דבע"מ עובר חיילא עלי' קדושת הגוף:

2. ספר קובץ הערות - סימן נד

ד) אמנם שמעתי מכ"מ מו"ר הגר"ח הלוי זצ"ל מבריסק, דבאמת קדשי מזבח שהוממו, עדיין קדוה"ג עליהן, שהרי עושין תמורה גם לאחר שהוממו, וקדו"ד אינו עושה תמורה, אלא דהא דיש להן פדיון מפקיע קדוה"ג שבהן, אבל ההפקעה אינה עולמית, אלא כל שעתא ושעתא שאפשר להיות בהן פדיון אז אין עליהן קדוה"ג, ואם שעה חדא לא יהא אפשר להיות להן פדיון מאיזה טעם שיהיה, אז נשארו בקדוה"ג שבהן, ומשו"ה עושין תמורה, כיון שמצד עצמן יש בהן קדוה"ג, עכ"ד. והיינו דמצד עצמן הן קדושין בקדוה"ג, אלא דלעומת זה יש בהן דבר המפקיע קדוה"ג שבהן והוא הך מילתא שאפשר להיות להן פדיון, וההפקעה היא כל רגע ורגע בשעתא, ואם האפשריות הזאת תתבטל מהן, הן נשארין בקדוה"ג שיש עליהן מצד עצמן, וע"כ עושין תמורה גם בשעה שיש להן פדיון, כיון דמצד עצמן יש להן קדוה"ג גם אז:

3. שטמ"ק אות ג

4. רמב"ם הלכות מעילה פרק א הלכה ט

בהמת הקדש שנפל בה מום ונפדת כמו שביארנו אינה מותרת בגיזה ועבודה והרי היא באיסורה עד שתשחט, נשחטה אחר פדיונה הותרה באכילה, במה דברים אמורים כשקדם הקדשן את מומו או קדם מום עובר להקדשן, אבל המקדיש בעלת מום קבוע למזבח אינה אסורה בגיזה ועבודה אלא מדבריהם, נפדת הרי זו כחולין לכל דבר ותצא לחולין להגזו ולהעבד, חוץ מן הבכור והמעשר שהקדושה חלה על גופן אף על פי שהן בעלי מומין קבועין מתחילתן, ואינן יוצאין לחולין להגזו ולהעבד לעולם, ואסור להרביע בבכור או בפסולי המוקדשין.

5. כסף משנה הלכות מעילה פרק ב

[טז] כל בהמת קדשי קדשים שהיא בעלת מום וכו' הכי משמע בפ"ג דמעילה (דף י"ב). וכתב הר"י קורקוס ז"ל איכא למידק שכתב רבינו בפ"א שכל שקדם מום קבוע להקדשו אין אסור בגיזה ועבודה אלא מדבריהם ואמאי הא אסור מן התורה למעול בן, וי"ל דמיירי בשאינו נהנה מאותה גיזה ואותה עבודה א"נ שאין בה שוה פרוטה.

6. משנה למלך הלכות מעילה פרק ב

[טז] כל בהמת קדשי קדשים כו'. כתב מרן הכי משמע בפ"ג דמעילה וכו'. והכי איתא בהדיא בפ"ב דבכורות (דף ט"ו) לענין מום ודברי מרן הם עלה דמחוסר זמן דאילו תורים ובני יונה בהדיא תנינא להו במשנה. ומה שהקשה הר"י קורקוס ממ"ש רבינו בפ"א כל שקדם מום קבוע כו' לא ידעתי אמאי לא הקשה זה גבי בדה"ב דקי"ל דאינם אסורים בגיזה כי אם מדרבנן ואיכא בהו מעילה מן התורה. ומ"ש א"נ שאין בה שוה פרוטה אפשר דאפ"ה אסור מן התורה כדן חצי שיעור דקי"ל דאסור מן התורה ויש סמך לזה ממ"ש ה"ה בריש פ"א מה' גניבה יע"ש. וכן מוכח ממ"ש רבינו לקמן ספ"ו דין ה' ויראה לי שאינו לוקה כו'. ומ"מ התירוץ הא' הוא אמיתי ועיין בר"פ ראשית הגז ועיין בפ"ב דבכורות (דף ט"ו) שכתב רש"י ואינו סופג את הארבעים ואיסורא מיהא איכא כשאר נהנה מן ההקדש:

7. ספר קובץ הערות - סימן נב

א) ר"פ אלמנה לכה"ג (ס"ו ע"ב) כדבא, דאמר רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד. ופירש"י (ד"ה רבא) דוקא קדושת הגוף למזבח ולא קדושת דמים. ובתוס' פ' השולח [גיטין מ' ע"ב ד"ה הקדש] פירשו טעם החילוק, דרבא לטעמיה דס"ל בעל חוב מכאן ולהבא גובה, וקדוה"ג כיון שחלה שעה אחת תו לא פקעה, דאין לה פדיון, ולא אלים שעבוד מנתינת דמים, אבל קדושת דמים ראוי לפקוע, כדאשכחן במקדיש שדה מקנה, ולא אלים כה הקדש מכה מקדיש עכ"ל. ובפ' שור שנגח (ב"ק) דף נ"א ע"ב (ד"ה השותפין) הקשו, אהא דמשכיר יכול להקדיש

ונאסר על השוכר, אף הקדש בית אינו אלא קדושת דמים, ותירצו דשאני בע"ח הגובה גוף השדה וממילא פקע ההקדש, אבל בשוכר, גוף הבית נשאר להקדש. אבל הר"ן בפ' השותפין [נדריים מ"ו ע"ב ד"ה היכי דמי] כתב לחלק גם במשכיר שהקדש, בין קדוה"ג לקדושת דמים, עיי"ש שכתב דכיון דקדושת דמים אינה מפקיעה שעבוד והשוכר מותר להשתמש, אבל קדוה"ג מפקיעה שעבוד והשוכר ואסור להשתמש.

וביאור מחלוקת תוס' והר"ן אם מותר להשוכר לדור בבית שהקדישו המשכיר, דדעת הר"ן דאף שגוף הבית קדוש, מ"מ כיון שזכות שכירותו לא פקע מותר לדור בו, ואף זהקדש אסור בהנאה, נראה לדעתו דאיסור הקדש הוא משום גזל ממון גבוה, וכיון שהשוכר דר בבית מפני זכותו אין כאן גזל, וכמו שאם המשכיר מכר הבית לאחר יכול השוכר לדור בו כל זמנו, ואין הלוקח יכול למחות בו, וה"נ בהקדש. ולדעת תוס' שהשוכר אסור לדור בו, אף דבהדיט כהאי גוונא היה מותר, צ"ל דס"ל דאיסור הנאה של הקדש אינו תלוי באיסור גזל, ואפילו במקום שאין בו משום גזל, כגון הכא בשוכר, מ"מ

כיון דגוף הבית קדוש הרי הוא אסור בהנאה. ואף דשיטת התוס' בכמה מקומות [עיי'ן לקמן סי' נ"ד אות י"ג] דחייב מעילה הוא משום גזל, דמשלם ממון שגזל, וכן מוכח בגמ' פ' כיצד הרגל [ב"ק כ' ע"ב] בסוגיא דזה נהנה וזה לא חסר, דחייב מעילה תלוי בחיוב תשלומי ממון, וכן משמע בכריתות [י"ח ע"ב] דאין יוכ"פ מכפר למחויב מעילה משום דאממונא לא מכפר עיי"ש, וכן מוכח מהא דשיעור מעילה הוא פרוטה [ב"מ נ"ה ע"א], ושיעור זה לא מצינו אלא בדיני ממון ולא באיסורין [ומה שנסתפק הגרעק"א [ש"ת מהדו"ק סי' ק"צ ומהדו"ת סי' קמ"ז ד"ה ומה] דגם בכל איסוה"נ יאה השיעור פרוטה, הוא דבר תימה], מ"מ י"ל דזהו דוקא לחיוב תשלומין, אבל איסוה"נ של הקדש אינו תלוי באיסור גזל. אלא דקשה, דבגמ' [ערכין כ"א ע"א] פריך בהקדישו משכיר, היכי דייר בו במעילה קאי, ונהי דאסור לדור בו, אבל היכי שייך חיוב מעילה כיון דליכא הכא משום גזל, וצ"ע:

אמנם מדברי השטמ"ק בכורות (דף י"ד ע"א [אות ג']) מוכח כדעת הר"ן, דגם באיסוה"נ מהקדש הוא ג"כ משום גזל, שכתבו דליכא איסוה"נ מהקדש בפחות משו"פ עיי"ש. [אבל קשה דליתסר משום חצי שיעור, כמש"כ המ"מ ריש הל' (גזילה) [גניבה] [פ"א ה"ב] לענין גזל פחות משוה פרוטה עיי"ש. אמנם מתוס' חולין (דף ל"ג ע"א) ד"ה אחד, שכתבו דהיכא דאסור לישראל מטעם ח"ש לא אמרינן מי איכא מידי וכו' עיי"ש, וא"כ מאי פריך בגמ' [סנהדרין נ"ט ע"א] מגזל פחות משוה פרוטה, ועל כרחק דליכא בפחות משוה פרוטה משום ח"ש, וצ"ע]:

8. חידושי הרשב"א מסכת גיטין דף יב עמוד ב

בפחות פחות משוה פרוטה. פרש"י ז"ל עד שלא תצטרף הפרוטה יפרענה דלא האיל הקדש אפחות משוה פרוטה, והקשו עליו מדקתני בפ' הזהב (נ"ה א') חמש פרוטות הן דא"כ ליתני שש פרוטות הן ולימא דאין הקדש חל אפחות משוה פרוטה, ותירצו דנהי דהקדש ודאי האיל אכל שהוא מ"מ אין מועלין בפחות משוה פרוטה כדתנן התם הנהגה בשוה פרוטה מעל אבל בפחות משוה פרוטה לא מעל, ואע"ג דבעלמא איסורא דרבנן מיהא איכא הכא שרי לכתחלה דניחא ליה להקדש דלא לימות עבדיה. והקשה רבי' יצחק ז"ל דהא מ"מ כי אכיל פחות משוה פרוטה זימנא אחרינא מצטרף לפרוטה ואפי' לזמן מרובה כדתנן בכריתות בפ' אמרו לו (ט"ו ב') צירף את המעילה לזמן מרובה, ותיריך הוא ז"ל דהכא היינו טעמא לפי שלא היה בדעתו של מקדיש שיחול הקדש לפחות משוה פרוטה.

9. תוספות הרא"ש מסכת גיטין דף יב עמוד ב

בפחות פחות משוה פרוטה. פי' רש"י דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה, והקשה הריב"ם דא"כ בפ' הזהב דתנן ה' פרוטות הן ליתני נמי דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה, ותיריך דאע"ג דהקדש חל עליה שרי ליה לאתהנויי בפחות משוה פרוטה דהא תנן בפ' הזהב בנהנה מן ההקדש בשוה פרוטה מעל אבל בפחות משוה פרוטה ליכא מעילה אע"ג דאיסורא מיהא איכא היינו מדרבנן והכא אפי' איסורא מדרבנן ליכא דניחא ליה דלהוי ליה הרוחה, וקשה לפירושו דהא תנן במס' כריתות בפ' אמרו לו צירף את המעילה לזמן מרובה פי' אם נהנה היום מעט ולמחר מעט וכן לזמן מרובה מצטרף הכל לשוה פרוטה להתחייב קרבן מעילה אלמא איסור דאורייתא איכא, וי"ל דהכא היינו טעמא שלא היה בדעתו של מקדיש שיחול הקדש על פחות משוה פרוטה כדי שיוכל העבד להתפרנס בריוה.

10. ספר יד בנימין

שם בגמ' ר"א מתני חייב ומוקי לה צנמת יחיד. תמהו אחרונים ז"ל נשלמא למאן דמתני פטור שפיר שייך לאשמעינן כשאר דיני דמתני' דנשקדס מומן להקדישן לא חיילא כ"כ הקדושה הלכך פטור נמי לענין סוף, אצל למאן דמתני חייב מאי שייכות האי דינא למשנתנו דאי להשמיענו מה דבע"מ לא הותר צנמה אין כאן מקומו.

ובחזו"א (בכורות סי' י"ח אות ו') כ' ליישג לאשמעינן דדיון קדס מומן להקדישן הוא אפי' צמן היתר הצמות, דאילו הי'

11. רמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק א הלכה י

המקדיש בעלת מום למזבח אף ע"פ שלוקה הרי זה נתקדשה ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן, וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום, ומצות עשה הוא לפדות קדשים שנולד בהן מום ויצאו לחולין ויאכלו שנאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר, מפי השמועה למדו שהכתוב מדבר בפסולי המוקדשין שיפדו, וכבר ביארנו בערכין שזה שנאמר ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנו קרבן לה' שהוא מדבר בבעלי מומין שנפדו.

12. כסף משנה הלכות איסורי מזבח פרק א

[י] המקדיש בעל מום למזבח וכו'. בפרק קמא דתמורה (דף ה') המקדיש בעלי מומין לגבי מזבח אע"פ שהוא בלא תעשה מה שעשה עשוי. ומה שכתב ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן. בסוף תמורה תניא (דף ל"ב) אם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן לה' והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן אותה בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר וכתב שם רש"י דע"כ בקדשי מזבח מיירי. ומה שכתב וכן הדין בבהמת קדשים שנפל בה מום. שם אמרינן לר' יוחנן דהאי ברייתא כוותיה דאותה למעוטי בעל מום מעיקרו שאינו בכלל העמדה והערכה לדברי הכל וקשה היכי רבינו לא מפליג ביניהו ואפשר שרבינו פסק כלוי דאמר התם הכל היו בכלל העמדה והערכה ואפילו בעל מום ואע"ג דאקשינן ללוי והכתיב אותה ואסיקנא בקשיא אשכחן דמסיק בקשיא והלכתא כוותיה וכיון דלוי קשיש מרבי יוחנן פסק רבינו כוותיה ועי"ל דכרבי יוחנן פסק רבינו דע"כ לא אמר ר' יוחנן אותה למעוטי בעל מום מעיקרו אלא לומר דבעל מום מעיקרו אפילו אם מת נפדה דלא בעינן בהו והעמיד אבל בכשהוא חי לדברי הכל נפדה הוא בערך הכהן וזה עיקר שהרי כן כתב רבינו בסמוך גבי מה בין בעלת מום קבוע לבעלת מום עובר:

13. ספר איזהו מקומן

ב] מחלוקת ראשונים האם צריך עמידה

ממש:

כתבו תוס' סוטה כז. (ד"ה רז אשי) דאין צריך עומדת ממש, אלא עיקר הוא שתהא הבהמה חיה, ואפילו שחטה ועודה מפרכסת מהני כדאיתא בחולין ל., דהרי לא חילק הכתוב בבהמה בעלת מום העומדת ליפדות, ואפילו נשברו או נחתכו רגליה שאינה יכולה לעמוד נפדית. ועי"ש דשאני מסוטה דממעטינן חיגרת וגידמת דאינה שותה מדכתיב "והעמיד הכהן את האשה".

וכן נקט המשל"מ (איסור"מ א. יא.) בדעת הרמב"ם, דהעמדה והערכה לא אתי אלא למעט מתה, אבל כשהיא חיה אין צריך העמדה ממש - עי' בדבריו.

ברם יש לעיין בלשון רש"י שבועות יא: (ד"ה העמדה והערכה) "שתעמוד על רגליה ויעריכנה הכהן". וכן בתוס' ערכין ד. (ד"ה ולא אוליא) מבואר בהדיא שצריך העמדה ממש, והא דמהני במפרכסת לפי שבהמה אית בה חיותא טפי ויכולה לעמוד. וכ"כ שטמ"ק שם (אוף כ"א) בשם הרא"ש, דמפרכסת אע"פ שאינה יכולה לחיות עדיין יש בה כח חיות ויכול להעמידה לפי רגע.